

Vallattuun Karjalaan palasi 65 %

Talvisodan jälkeen ihmisten omaisuutta jäi paljon pihamaille, teiden varsille ja rautatieasemille. Keväällä 1940 hyväksytyn pika-asutuslain mukaisesti tehtiin suunnitelma maatalousväestön sijoittamisesta. Siirtoväen asutustoiminta käynnistyi hitaasti.

Luovutetusta Karjalasta tuli itsenäisyyspäivänä 1941 virallisesti ”takaisin vallattu Karjala”. Väestö palasi kotiseudulle viranomaisten yrittäessä rajoittaa takaisinmuuttoa. Kevääseen 1944 mennessä oli Karjalaan palannut noin 65 % sotaa edeltävän ajan väestöstä.

ASELEPO TULI voimaan 4. syyskuuta 1944. Syyskuun 19. päivänä solmitun välirauhan mukaan siviiliväestön tuli poistua alueelta parin päivän kuluessa. Lokakuun 3. päivänä Karjalankannas, Laatokan Karjala ja Raja-Karjala luovutettiin uudelleen Neuvostoliitolle.

Siirtoväen lukumäärää laskettaessa otetaan huomioon kokonaan tai osittain luovutetuissa pitäjissä kirkonkirjojen tai siviilirekisterin mukaan läsnä ollut väestö. Joulukuun 31. 1940 suoritettuna väestölaskennan mukaan luovutetussa Karjalassa oli kirjoilla 406 800, osittain luovutetuissa Sallan ja Kuusamon kunnissa 5430, Hangon vuokra-alueella 5000 ja Porkkalassa 7930 henkeä. Näiden lisäksi vuonna 1944 luovutetussa Petsamossa oli henkilökirjoilla 5140 henkeä. Siirtoväen yhteismääräksi saadaan näin 430 300 henkeä.

LÄHES 55 % Siirtoväestä oli oikeutettuja saamaan maata vuonna 1945 säädetyin maanhankintalain perusteella. Sijoitussuunnitelman mukaisesti karjalaisen siirtoväen asuttamisessa pyrittiin ottamaan huomioon aiemmat luonnonmaantieteelliset, taloudelliset, yhteisölliset ja uskonnolliset olosuhteet.

Karjalainen siirtoväki asutettiin Oulu – Kajaani linjan eteläpuolisille suomenkielisille alueille. Myöhemmin säädettiin omat lait ja asetukset kolttien sekä Kuusamon ja Sallan siirtoväen asuttamista varten. Kaikkiaan maanhankintalain nojalla perustettiin 101 327 maatilaa. Karjalaisen siirtoväen ja rintamamiesten lisäksi maansaantiin olivat oikeutettuja mm. sotainvalidit, sotaalesket ja sotaorvot.

Maanhankintalain tarkoituksiin käytettiin kaikkiaan lähes 2,8 miljoonaa hehtaaria maata. Maanhankinta päättyi käytännössä 1960-luvun alussa. Suurin osa asutukseen tarvittua maata hankittiin jo 1940-luvulla.

Siirretyn väen keskittymäalueita ovat 1950-luvulta lähtien olleet Uudenmaan, Turun ja Porin, Hämeen ja Kymen läänit.

Lähde: YLE / Tarja Raninen-Siiskonen, Joensuun museot

EVAKKOJUNA 26.8.2017

Kannaksen väen asuttaminen

Kartta karjalaisen siirtoväen asuttamisesta vuodelta 1940. Kuvälähde: ”Karjala”, osa I: Portti itään ja länteen. Hämeenlinna 1983 / P.O. Väisänen: Asutustoiminta ja suomalaisen yhteiskunnan muutos.

UNTO MARTIKAINEN tietokirjailija

Suomen itsenäistyttyä vuonna 1917 oli laadittu mahdollisen Neuvostoliittoa vastaan käytävän sodan varalle Viipurin läänin evakointisuunnitelmat. Suunnitelmiin tavoite oli siirtää karja, vilja, kiinteä omaisuus ja väestö pois tulevalta sotatoimialueelta.

Tiedot liittyivät puolustusvoimien suunnitelmiin. Puolustusvoimien asiantuntijoiden mukaan taistelujen painopiste tulisi olemaan Karjalankannaksella, mikä lisäksi otaksuttiin sotatoimien kohdistuvan Laatokan Karjalaan.

Kun sotatoimien ennakoitiin tapahtuvan Viipurin läänin alueella, varauduttiin väestön evakointeihin ainoastaan siellä. Tavoitteena pidettiin mahdollisimman lyhyttä ja lyhytkestoista siirtoa, ja siksi väestö olisi sijoitettu lähinnä Viipurin läänin länsiosiin.

Ensimmäiset alueen puolustus suunnitelmat laadittiin vuonna 1918 ja seuraavat, ”Wenäjän keskitys”-nimellä tunnetut suunnitelmat tulivat käyttöön 1923, jotka olivat voimassa vuoteen 1931.

Virka-aika esti toimia

Kun Neuvostoliitto esitti 5. lokakuuta 1939 Suomen hallitukselle neuvottelukutsun, jatkoi Suomi jo aloitettua puolustusvalmiutensa korottamista. Maamme aloitti 10. lokakuuta nk. ylimääräiset harjoitukset, kaikkia asekuuntoisia mie-

sittäinen syy evakuoinnin ongelmiin oli, ettei käytännön toimia aloitettu ennen sodan syttymistä.

Sodan syitä ja seurauksia

Talvisodan edellä Neuvostoliitto vaati rajan siirtämistä kauemmaksi Leningradista, mutta Suomi ei suostunut. Talvisodan päättäneen Moskovan rauhansopimuksen perusteella Suomi joutui luovuttamaan Neuvostoliitolle, eräiden muiden alueiden ohella, koko omistamansa osuuden Karjalankannaksesta.

Alueen koko 300 000 asukkaan väestöstä enemmistö evakuoitiin Suomeen. Paikoilleen jäi vain noin 700 henkilöä, joista valtaosa oli kansallisuudeltaan venäläisiä. Neuvostoliitto liitti osan alueesta heti sodan jälkeen perustettuun karjalais-suomalaiseen neuvostotasavaltaan sekä Koivisto-Vuoksi-linjan eteläpuolisen osan Leningradin alueeseen.

Jatkosodassa Suomi otti haltuunsa Moskovan rauhassa menetetetyt alueet Karjalankannaksella. Eteneminen pysähtyi ”Stalinin linjalle”, Leningradin pohjoiselle puolustusvyöhykkeelle syyskuun alussa 1941.

Suomalaisjoukot pidättäytyivät ylipäällikkönsä Mannerheimin käskytyksen mukaisesti kaikilta sotatoimilta Leningradia vastaan, joten kaupungin saarron osalta voidaan puhua vain saksalaisten ylläpitämästä piirityksestä.

Suomalaisilla joukoilla oli kahdeksan divisioonaa jatkosodan etenemisvaiheessa Karjalankannaksella. Niillä olisi voitu sulkea Leningradin kaupungin ja muun Neuvostoliiton välinen yhteys.

Suomen poliittisen ja sotilasjohtajan ideomat tavoitteet olivat väestöstä tyhjentyneessä Itä-Karjalassa, ja ”Suur-Suomi”-päämäärä kangasteli yhä sodan motiivina.

Sota jatkui ja taisteluissa kesällä 1944 joutuivat suomalaiset perääntymään Etelä- ja Länsi-Kannakselta. Lisäksi oli vetäydyttävä Itä-Kannakselta, kun Moskovan välirauhansopimus tuli voimaan syksyllä 1944.

Karjalaisen siirtoväen asuttaminen

Osa Karjalan kaupunkien ja taajamien asukkaista oli omatoimisesti löytänyt uuden toimeentulon ja asuinpaikan heti ensimmäisen rauhavuoden 1945 kuluessa. Suuri joukko siirtoväkeä haeskeli kuitenkin vuosina 1945–1948 suotuisinta olinpaikkaa kanta-Suomesta.

Suomessa oli 1940-luvun lopulla siirtokarjalaisten muuttoliikkeissä tiettyjä päälinoja. Maataloussiirtoväen asuttamista

sääтели eniten maanhankintalakiin liittyvät määräykset ja normit. Niinpä Länsi-Kannaksen väkeä asutettiin pitkin Suomen eteläistä rannikkoa, kun taas Kannaksen karjalainen maatalousväestö löysi uudet asuinsijansa Lounais- ja Etelä-Suomesta. Hämeen läänin Maanviljelysseuran alueella oli vuonna 1959 siirtoväelle kuuluvia maatiloja 18,3 %.

Uudenmaan Maanviljelysseuran alueella luku oli 17,9 % ja Varsinais-Suomen Maanviljelysseuran alueella siirtokarjalaisten maatiloja oli 13,4 prosenttia.

Neuvostoliitolle luovutetulta alueelta evakuoitujen siirtoväen ja heidän jälkeläistensä tärkeimmät asuinseudut olivat 1990-luvun puolivälissä Uudenmaan, Hämeen, Turun ja Porin läänit sekä Kymen läänit. Erityisesti näiden seutujen kaupungeissa asui runsaasti Kannaksen seudulta lähteneitä karjalaisia.

Jatkosodan päättyttyä Suomessa alkoi nopean teollistumisen ja kaupungistumisen aika. Varsinkin 1940-luvun viimeisinä vuosina tehdastyöpaikkojen lisäys oli ennätyksellisen nopeata. Kun maanhankintalaki oikeutti asuinpaikan saannin noin 38 prosentille maa-seudun siirtoväestä, suuntautui taajamataustaiset siirtokarjalaiset sinne, missä oli töitä varmin tarjolla.

Jatkosodan aikana osa Viipurista evakuoituista yrityksistä ja siirtoväestä tahtoi kotikaupunkiinsa. Sotavuodet ja niiden jälkeinen aika toivat Lahteen merkittävän väestönlisäyksen Karjalan siirtoväestä. Vuoden 1940 pika-asutusta varten kaavailujen mukaisesti piti Äyräpään asujaimisto ohjata Lahden kaupunkiin ja sen ympäristöön. Vuonna 1940 lopulla heitä oli Lahdessa jo 5800, joista suurin osa viipurilaisia.

Kevääseen 1941 Lahteen oli siirtynyt noin 50 alkuaan viipurilaista liikeyritystä. Siirtokarjalaisten muuttoliike jatkui vilkkaana Lahden kaupunkiin, kun sinne vuonna 1950 mennessä oli asettunut n. 10 000 – 11 000 karjalaista. Heistä noin 60 % oli lähtöisin Viipurista ja Viipurin maalaiskunnasta. Lisäksi väkeä tuli Kivennavan, Koiviston, Sortavalan ja Terijoen seudulta, jonka asukkaita asettui Tuusulan ja Järvenpään seudullekin.

Kestävä kiintymystä karjalaisista kotikaupunkia kohtaan osoittaa intendentti *Juha Lankisen* suurtyö, Viipurin kaupungin historiallinen pienoismalli. Se on Lappeenrannassa, Etelä-Karjalan Museon kokoelmissa, ja kertoo pienoiskoossa, miltä Viipuri näytti 3. syyskuuta 1939.

Mies työnsä ääressä, intendentti **Juha Lankinen** viimeistelemässä **Viipurin kaupungin historiallisen pienoismallin yksityiskohtia 1980-luvun lopulla**. Kuva: kirjoittajan kokoelmat, Joensuu.

hiä koskevan YH:n, mikä käytännössä merkitsi liikekannallepanoa.

Sisäasiainministeriö oli edellisenä päivänä antanut luvan vapaaehtoiseen väestön siirtoihin Terijoen, Kivennavan, Raudun ja Metsäpirtin kunnissa sekä Suomenlahden ulkosaarilla ja Viipurin kaupungissa. Nimismiehet täystyöllistettiin YH:n tuomilla lisätehtävillä ja vapaaehtoisen väestönsiirron vaatimilla vastuilla.

Kaikki valmistelut olivat aiheelliset, sillä sota Neuvostoliittoa vastaan syttyi 30.11. ennen virka-ajan alkamista, joten sisäministeri ei voinut antaa Viipurin läänin maaherralle virallista käskyä evakuoinnin aloittamiseksi.

Käytännön evakuoinnista vastasi koko sodan ajan puolustusvoimat yhdessä paikallisten viranomaisten kanssa. Suurin yk-

EVAKKOJUNA 26.8.2017

Pohjois-Karjalan evakkoasutus

Jatkosodan alkaminen kesäkuussa 1941 pakotti Karjalan kansan toistamiseen evakkotielle kohti tuntematonta tulevaisuutta. Kuva: Sotamuseon kuva-arkisto, Helsinki.

UNTO MARTIKAINEN
tietokirjailija

Evakuoidun väestön keskuudesta saatiin tilalahakemuksia yhteensä 42 000 kappaletta. Kunnissa asutustoimikuntien johdossa olivat maanmittausinsinöörit tai agronomit ja jäseninä neljä muuta henkilöä. Toimikunnat tekivät suunnitelmat siirtokarjalaisten hallintaan tulevien tilojen muodostamisesta. Uudet asutustilat pyrittiin rakentamaan kerralla valmiiksi ja luovuttamaan sen jälkeen.

Pohjois-Karjalaan piti perustaa 2 600 pika-asutustilaa Suistamon, Korpiselän, Impilahden, Pälkjärven, Ruskealan ja Suojärven siirtoväelle sekä Ilomantsin, Värtsilän ja Kiteen rajakylissä evakuoidulle väestölle.

Lain käytännön merkitys Pohjois-Karjalassa oli vähäinen, sillä evakointien jälkeen maakuntaan asettuneet karjalaiset ryhtyivät heti jatkosodan alussa toivomaan pääsyä takaisin kotiseudulleen. Kaikkiaan jopa 70 % Karjalan evakoista palasi takaisin Karjalan kyliin.

Maatalouden parissa toimineesta siirtoväestä lähes kaikki lähtivät takaisin kotitiloilleen. Vuosina 1942-1943 Karjalaa rakennettiin suurin toivein. Neuvostoliiton suurhyökkäyksen alkaessa kesäkuussa 1944 evakuoitiin väestö uudelleen.

Evakoiden siirtyminen Sisä-Suomeen oli kesällä helpompaa. Evakkoja ei ollut yhtä paljon kuin talvisodan päivinä, sillä kaikki eivät olleet palanneet Karjalaan. Pika-asutustilain soveltamista ei syksyllä 1944 enää jatkettu, kun maan saantiin oikeutettiin myös perheelliset rintamamiehet, sotalesket, -orvot ja ne henkilöt, jotka asutustoiminnan johdosta menettivät työpaikkansa. Lisämaata voitiin antaa liian pieniksi katsotuille tiloille.

Onnistunut sijoittaminen

Karjalaisten asuttaminen oli keskitetty maan peltoviljelyalueille. Jokaisen karja-

laisen kunnan väestö pyrittiin sijoittamaan yhtenäisesti uudelle alueelle, jonka koko vaihteli kunnan koon mukaisesti.

Pohjois-Karjalasta tuli merkittävä siirtolaisten sijoituskohde, sillä maakunnassa oli runsaasti valtion ja eri yhtiöiden omistamaa maata, joiden maaomaisuutta voitiin erityislakien turvin lunastaa asutustarkoitukseen.

Useat suomalaiset näkivät tulevaisuutensa maanviljelijöinä. Asutustoiminnan vuoksi maamme siirtyi muita länsimaita hitaammin maataloudesta teolliseksi yhteiskunnaksi. Uudistiloilla pellonraivaus työllisti sodasta palaavia rintamamiehiä ja uusille kotiseuduille asettuvia siirtokarjalaisia.

Siirtoväen asutuspolitiikkaamme on pidetty onnistuneena sotienjälkeisen Euroopan pakolaiskysymyksen ratkaisussa. Vuodenvaihteessa 1944-1945 siirtoväkeä oli Pohjois-Karjalassa noin 4 000 henkeä vähemmän, yhteensä 11 619 henkilöä, kuin talvisodan jälkeen. Suojärveltä lähteneet sijoitettiin Juukaan, Nurmekseen, Pielisjärvelle ja Valtimoon. Ruskealasta lähteneet Kontiolahteen, Kuusjärvelle, Pielisensuuhun, Polvijärvelle ja Rääkkylään. Pälkjärveläiset tulivat Enoon, Kiihtelysvaaraan, Pyhäselkään ja Tuupovaaraan. Saarelta lähteneet sijoitettiin Kesälahdelle.

Eniten tulijoita syksyllä 1947

Syyskuun alussa 1939 luovutetulla alueella asuneista karjalaisista oli vuoden 1941 alussa Joensuussa 1359 henkeä ja sodan päättyessä heitä oli 351.

Polvijärvellä heitä oli alussa 231 ja syksyllä 1947 jo 918 henkeä. Juuan kunnassa luku kasvoi 129 karjalaisesta 883:een. Liperissä 1 925 siirtokarjalaisesta lähes 2100 asukkaaseen. Kontiolahtella suhdeluku ja kasvu olivat samaa luokkaa.

Pohjois-Karjalassa siirtoväen lukumäärä oli korkeimmillaan syksyllä 1947, kun maakunnassa oli lähes 21 900 evakkoa. Suosi-

Impilahden Ruokojärveltä evakkotielle lähteneet Mikael ja Nasti Huttu, uusilla asuinsijoillaan, kyläreissulla Polvijärven Teerivaarassa 1950 -luvulla. Kuva: kirjoittajan kokoelmat, Joensuu.

tuimpia olivat asutuskeskukset, ja varsinkin radanvarsikunnat sekä tehdasyhdyskunnat.

Esimerkiksi Kuusjärven siirtokarjalaisista noin 69 % sijoittui Outokummun kaivostaa-jamaan, mistä useat saivat töitä kaivosammateista ja palvelualan ammattiteista.

Elämänusko edisti asiaa

Pohjois-Karjalaan perustettiin vuoteen 1959 mennessä yhteensä 4904 asutustilaa. Näistä siirtoväen omistamien tilojen osuus oli 2047, ja loput menivät muille maansaantiin oikeutetuille.

Rintamamiestilojen pääpaino oli Itä- ja Pohjois-Suomessa, missä oli paljon raivamattomia metsä- ja suomaita. Yleensä uusia tiloja syntyi eniten alueille, missä luonnollisen väestönlisäyksen määrä oli 1900 -luvun alussa ollut kaikkein korkein.

Sotienjälkeisten vuosien suuret ikäluokat syntyivät perinteiseen, maatalousvaltaiseen Suomeen, ja siksi kehitys maan eri alueilla oli yhdenmukainen. Pohjois-Karjalan syntyvyys kohosi jaksolla 1946-1950 yli kaksinkertaiseksi. Pohjois-Karjalan elinvoimaisuus kukoisti 1950 -luvun lopulle.

Korkea syntyvyys osoitti väestön ikärakenteen olleen luonnollinen ja elämänuskon kohdallaan. Vahvasti maaukon varassa elävälle yhteisölle oli tyypillistä voimakas luottamus tulevaisuuteen, mihin uudet modernit arvot ja kulttuurin muutokset eivät vielä olleet vaikuttaneet.

HYVÄT MATKUSTAJAT

PERJANTAINA 25.8.

Iskelmätanssit ja alkuillasta Suomi-karaoke

Ravintola Semafori tarjoaa Evakkojuna lipun ostajalle -10% kaikista ravintolan tuotteista, ilmaisen sisäänkäynnin sekä tervetuloa!

Perjantantaina keittiö on auki 9-22

LAUANTAINA 26.8.

Aamupala-buffet klo 7-9

Tarjolla runsaasti karjalanpiirakoita, juustoja, leikkeleitä, kaurapuuroa, hedelmiä, kahvia, teetä, mehua, kotikaljaa ym.

Buffetin hinta on Evakkojuna lipun kanssa 9€/aikuiset ja 7€/lapset, ilman lippua 12€. Meiltä saa ostaa myös ruoka-annoksia matkalle mukaan.

Keittiömme on auki klo 6-24, matkan jälkeen on mahdollista syödä vielä lämmin ruoka.

SEMAFORI Café Bar Diner

Ravintola Semaforissa on A-oikeudet ja 400 neliön monipuolinen ravintola sijaitsee Tampereen rautatieaseman ykköslaiturilla, jossa on myös iso terassi. www.semafori.fi

Ravintola Semafori tarjoaa jokapäivä kaikille karjalaisille -10% alennuksen